

ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ (Σεπτέμβριος 2007)

Συγγραφέας: ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Το φετινό καλοκαίρι θα μείνει στην ιστορία ως ένα από τα χειρότερα για τη χώρα. Η Ελλάδα βρέθηκε εντελώς ανέτοιμη μπροστά σε ένα προαναγγεληθέντα φυσικό κίνδυνο. Αν οι κλιματικές συνθήκες, με το θερμό και άνυδρο χειμώνα και τις ασυνήθιστα παρατεταμένες, πλην όμως αναμενόμενες, περιόδους καύσωνα το καλοκαίρι, δημιούργησαν τις κατάλληλες προϋποθέσεις για τις δασικές πυρκαϊές, η αδικαιολόγητη απουσία οποιασδήποτε προετοιμασίας και η πλήρης αδυναμία του κράτους να ανταποκριθεί ήταν που έδωσαν την αφορμή για τη μεγάλη οικολογική καταστροφή.

Τα ξερά κλαδιά, τα λογής εύφλεκτα αντικείμενα και τα σκουπίδια που ήταν σκορπισμένα παντού στα δάση λειτούργησαν ως εύκολο προσάναμμα. Η έλλειψη αντιπυρικών ζωνών και η μη έγκαιρη διάνοιξη δασικών δρόμων για εύκολη πρόσβαση διευκόλυναν τη γρήγορη μετάδοση της φωτιάς και δυσχέραναν την άμεση κατάσβεσή της. Η απουσία σχεδιασμού και η έλλειψη προληπτικής αντιπυρικής πολιτικής δεν συνέβησαν όμως τυχαία. Ήταν συνέπεια της αυτοκαταστροφικής πολιτικής της απογραφής, η οποία οδήγησε στην ελαχιστοποίηση των δημοσίων επενδύσεων και στην κατάρρευση των κοινωνικών δαπανών. Η κυβέρνηση, με το χαρακτηρισμό των επενδύσεων για την προστασία των δημόσιων αγαθών ως ελλειμμάτων, λειτούργησε ως ηθικός αυτουργός για την παράδοση στις φλόγες του φυσικού πλούτου της χώρας.

Την τραγωδία ήρθαν να ολοκληρώσουν οι πλήρεις... κενών τόσο σε προσωπικό όσο και σε μέσα κρατικές υπηρεσίες. Οι οποίες παραδομένες στον κομματισμό και στην αναξιοκρατία στάθηκαν ανήμπορες να ανταποκριθούν στην αποστολή τους. Δεν είναι έγκλημα να μη διαθέτουμε ικανό αριθμό πυροσβεστικών αεροσκαφών. Είναι όμως εγκληματική αμέλεια οι ανάγκες να καλύπτονται εκ των υστέρων, στο μέσο του καλοκαιριού. Και μάλιστα ενός καλοκαιριού που όλοι ανέμεναν ότι θα ήταν... καυτό. Με τέτοιες συνθήκες είναι φανερό ότι μικρή αξία έχει αν οι φωτιές ήταν αποτέλεσμα εμπρησμών ή αυταναφλέξεων. Εκείνο που προέχει είναι ότι τα δάση κάηκαν αβοήθητα, σαν να ήταν έτοιμα για να καούν.

Η έκταση της οικολογικής καταστροφής πήρε διαστάσεις που δεν έχουν προηγούμενο. Χάθηκε ένα σημαντικό όσο και αναντικατάστατο κομμάτι της φυσικής μας κληρονομιάς. Διαταράχτηκε η οικολογική ισορροπία και δέχτηκε ένα ισχυρό πλήγμα η βιοποικιλότητα. Για την αποκατάσταση της μεγάλης απώλειας, ακόμη κι αν οι περί αναδάσωσης υποσχέσεις τηρηθούν στο ακέραιο, θα χρειαστούν πολλές δεκαετίες. Αν και στη χώρα μας η εμπειρία διδάσκει πως ό,τι χάνεται σε δημόσια γη δύσκολα αποκαθίσταται.

Εν τω μεταξύ, πέραν της οικολογικής καταστροφής, υπάρχουν και σημαντικές «παράπλευρες» απώλειες. Η διάβρωση και η επαπειλούμενη ερημοποίηση των εδαφών θα επιδεινωθούν στις περιοχές των πυρκαϊών, ενώ οι πλημμυρικές απορροές θα απειλήσουν σοβαρά τις κατάντη των καμένων κατοικημένες περιοχές. Ο κίνδυνος της λειψυδρίας θα αυξηθεί σοβαρά, καθώς θα μειωθεί η δυνατότητα του εδάφους να συγκρατεί το νερό των βροχών. Θα υπάρξουν ακόμη σοβαρές συνέπειες για το μικροκλίμα στις περιοχές των καμένων, αφού ο εξισορροπητικός για τις θερμοκρασίες ρόλος του δάσους θα εκλείψει.

Τέλος, οι εκτεταμένες καταστροφές του φετινού καλοκαιριού θα συμβάλουν στην ενίσχυση του φαινομένου του θερμοκηπίου, επιδεινώνοντας τις συνέπειες της κλιματικής αλλαγής. Οι συγκεντρώσεις του διοξειδίου του άνθρακα στην ατμόσφαιρα έχουν αυξηθεί σημαντικά, λόγω της εκπομπής μεγάλων ποσοτήτων αερίων της καύσης κατά τη διάρκεια των πυρκαϊών, ενώ ταυτόχρονα έχει μειωθεί και η δυνατότητα κατακράτησης των θερμοκηπικών αερίων, λόγω της μείωσης της έκτασης των δασών και συνεπώς και του περιορισμού του ρόλου τους ως φυσικών πνευμόνων της χώρας.

Ο εφιάλτης του φετινού καλοκαιριού όμως δεν ήρθε ούτε ξαφνικά ούτε απροειδοποίητα. Οι ειδικοί έχουν σημάνει τα τελευταία χρόνια συναγερμό για τις επιπτώσεις του φαινομένου του θερμοκηπίου. Είναι η πρώτη φορά στην ιστορία της γης που το κλίμα αλλάζει με ευθύνη του ανθρώπου. Τα σενάρια για το κοινό μας μέλλον είναι εφιαλτικά. Για τη δική μας ειδικά περιοχή της Μεσογείου οι προειδοποιήσεις για την αύξηση της θερμοκρασίας και τις συχνότερες στο εξής εναλλαγές ακραίων φαινομένων είναι σαφείς και κατηγορηματικές. Οι εφετινοί καύσωνες και οι ευνοϊκές συνθήκες για την πρόκληση πυρκαϊών στα δάση έχουν προαναγγεληθεί προ πολλού. Όπως άλλωστε έχει προ πολλού προαναγγεληθεί και η

συχνότερη εναλλαγή περιόδων ξηρασίας και πλημμύρων. Γι' αυτό και είναι εντελώς αδικαιολόγητη τόσο η έλλειψη προετοιμασίας όσο και ο χαμηλός βαθμός ετοιμότητας της κρατικής μηχανής.

Σύμφωνα με τις ίδιες επισημάνσεις, το νερό θα αποτελέσει στο μέλλον τον πλέον κρίσιμο και καθοριστικό παράγοντα όχι μόνο για την οικονομική ανάπτυξη, αλλά και για την ποιότητα της ζωής και για την κοινωνική συνοχή. Είναι λοιπόν ανεξήγητη η αδιαφορία και η αδικαιολόγητη απραξία της πολιτείας και στο ζήτημα του σχεδιασμού πολιτικής για τη διαχείριση του νερού. Η κατάσταση που διαμορφώνεται με την αλλαγή του κλίματος για μια χώρα σαν τη δική μας, η οποία -είναι αλήθεια- δεν περίμενε την υπερθέρμανση για να υποβαθμιστεί περιβαλλοντικά, αναμένεται να προσλάβει εφιαλτικές διαστάσεις.

Όπου κι αν κοιτάξεις σήμερα η Ελλάδα είναι πληγωμένη. Τα ισοζύγια του νερού έχουν προ πολλού διαταραχθεί στις υδρολογικές λεκάνες και τα επιφανειακά και υπόγεια νερά είτε έχουν εξαντληθεί είτε έχουν ρυπανθεί. Η ύπαιθρος διαρκώς υποβαθμίζεται, ενώ τα σπάνια ελληνικά οικοσυστήματα έχουν αφεθεί στην εγκατάλειψη και έχουν μετατραπεί σε σκουπιδότοπους. Τα εδάφη τείνουν να ερημοποιηθούν, οι περισσότεροι υγρότοποι έχουν εξαφανιστεί και όσα από τα δάση έχουν γλιτώσει ως τώρα αναμένεται να οικοπεδοποιηθούν με την προτεινόμενη από την κυβέρνηση αναθεώρηση του άρθρου 24 του Συντάγματος. Οι άλλοτε καθαρές θάλασσες δέχονται επί χρόνια τα απόβλητα της κάθε είδους οικονομικής δραστηριότητας, ενώ τα νησιά και οι παραλίες βουλιάζουν από την οικοδόμηση και από τις επιπτώσεις μιας τουριστικής ανάπτυξης που δεν την αντέχουν. Κληρονομήσαμε μια όμορφη και πλούσια Ελλάδα και κινδυνεύουμε να κληροδοτήσουμε στα παιδιά μας μια έρημο Σαχάρα!

Έχουμε εισέλθει σε μια ιδιαίτερα κρίσιμη φάση της ιστορίας. Αν συνεχίσουμε να ζούμε και να αναπτυσσόμαστε οικονομικά με τον ίδιο τρόπο όπως μέχρι σήμερα, σε λίγα χρόνια τίποτε δεν θα είναι όπως το ξέραμε. Οι αιτίες της υπερθέρμανσης είναι απόλυτα ανθρωπογενείς. Όπως ανθρωπογενείς είναι και οι αιτίες της περιβαλλοντικής υποβάθμισης που παρατηρείται και ανεξάρτητα από την απορρύθμιση του κλίματος. Η αποκατάσταση της βλάβης που έχει προκληθεί στον πλανήτη αποτελεί αποκλειστικά δική μας ευθύνη. Η κλιματική αλλαγή απαιτεί επείγοντως μια μείζονα πολιτική αλλαγή.

Χρειαζόμαστε τον σχεδιασμό και την υλοποίηση μιας νέας «πράσινης» πολιτικής. Που θα στηρίζεται στη βασική παραδοχή ότι η φύση είναι δημόσιο αγαθό. Που σημαίνει ότι η διαφύλαξη, η προστασία και η ανάδειξη των περιβαλλοντικών συστημάτων πρέπει στο εξής να αποτελέσουν υψηλή πολιτική προτεραιότητα και να συνδεθούν απόλυτα τόσο με το όραμα της ευημερίας και της κοινωνικής δικαιοσύνης όσο και με τον στόχο της εξυπηρέτησης του δημόσιου συμφέροντος.

Η ίδρυση υπουργείου Περιβάλλοντος θα συμβάλλει στην αναβάθμιση του περιβαλλοντικού ζητήματος και στην ανάδειξή του σε πρόβλημα υψηλής πολιτικής προτεραιότητας. Η διασφάλιση οριζόντιας διάχυσης της περιβαλλοντικής πολιτικής σε όλους τους επί μέρους τομείς της ανάπτυξης θα βοηθήσει στην ολοκληρωμένη θεώρηση ενός πολύπλευρου όσο και πολυπαραμετρικού προβλήματος. Επιπλέον, θα διευκολύνει την εναρμόνισή μας με τη διεθνή προσπάθεια για την αντιστροφή της κλιματικής αλλαγής, στην κατεύθυνση της επίτευξης των στόχων της εξοικονόμησης της ενέργειας και της στροφής από τις συμβατικές προς τις ανανεώσιμες μορφές της.

Ο επαναπροσανατολισμός της περιβαλλοντικής πολιτικής στην κατεύθυνση της αειφορίας θα συμβάλει ώστε η υπόθεση της περιβαλλοντικής προστασίας να πάψει να καταγράφεται ως έλλειμμα στους προϋπολογισμούς και να αντιμετωπίζεται ως βάρος για την ανάπτυξη. Που σημαίνει ότι οι οικονομικές δραστηριότητες πρέπει στο εξής να συνδεθούν πιο άμεσα με τα συγκριτικά μας πλεονεκτήματα, με τον φυσικό δηλαδή πλούτο της χώρας. Αυτό άλλωστε επιβάλλει και η νέα εποχή της παγκοσμιοποίησης, προκειμένου να ανακτηθεί η χαμένη ανταγωνιστικότητα των τοπικών οικονομιών.

Νέες οικονομικές δραστηριότητες, συμβατές με τη φέρουσα ικανότητα των φυσικών συστημάτων, θα πρέπει να ενθαρρυνθούν και νέα προϊόντα, συμβατά με τις κλιματικές και λοιπές φυσικές συνθήκες, θα πρέπει να αναδειχθούν στην κατεύθυνση αυτή. Μόνο η άμεση σύνδεση της φύσης με την οικονομική ανάπτυξη θα λειτουργήσει αποτρεπτικά για τις μεγάλες οικολογικές καταστροφές. Και μόνο έτσι οι επενδύσεις στην πρόληψη των φυσικών κινδύνων θα αποβαίνουν αποδοτικότερες οικονομικά από την εκ των υστέρων αποκατάσταση των ζημιών. Τέλος, μόνο έτσι θα δοθούν ίσες ευκαιρίες σε όλους για την αξιοποίηση του περιβάλλοντος και θα αποφευχθεί η οικειοποίηση και η καταστροφή του από μεμονωμένες ομάδες συμφερόντων.

Όσο για την κορυφαίας σημασίας υπόθεση του νερού και την αντιμετώπιση του μεγάλου κινδύνου της επαπειλούμενης λειψυδρίας, ο σχεδιασμός και η υλοποίηση μιας υδατικής πολιτικής με χαρακτηριστικά βιωσιμότητας συγκαταλέγεται μεταξύ των πλέον επείγουσών προτεραιοτήτων. Η εκπόνηση ολοκληρωμένων σχεδίων για τη διαχείριση των υδατικών πόρων σε επίπεδο υδρολογικών λεκανών και λεκανών απορροής, ποταμών και η κατάργηση της αποσπασματικής και τομεακής θεώρησης του νερού, σύμφωνα δηλαδή με τη διοικητική διαίρεση και τη χρήση, αντίστοιχα, θα καταστήσει αποτελεσματικές τις επιχειρησιακές πρακτικές διαχείρισης των υδατικών αποθεμάτων.

Ακόμη, η αντικατάσταση της περιβαλλοντικά αδιέξοδης πολιτικής της διαχείρισης της φυσικής προσφοράς του νερού από τη συμβατή με την αειφορία αντίληψη της διαχείρισης της ζήτησης θα αυξήσει την αποδοτικότητα των μέτρων της υδατικής πολιτικής. Στο εξής, δηλαδή, αντί να προσαρμόζονται τα υδατικά αποθέματα στις εκάστοτε αναπτυξιακές ανάγκες, μια πρακτική που είναι υπεύθυνη για την εξάντληση και την υποβάθμιση ενός σημαντικού μέρους των υδατικών συστημάτων της χώρας, οι ανάγκες της ανάπτυξης θα πρέπει να προσαρμόζονται στα δεδομένα της φύσης. Που σημαίνει έμφαση στις μεθόδους εξοικονόμησης του νερού και στροφή στις τεχνικές ελέγχου της κατανάλωσής του, εντός των ορίων των διαθέσιμων υδατικών αποθεμάτων.

Η περίοδος της αθωότητας για το περιβάλλον έχει παρέλθει ανεπιστρεπτί. Η κλιματική αλλαγή δεν αφήνει άλλα περιθώρια για «βολικά ψέματα». Ό,τι σκοτώναμε ως τώρα, έχοντας το άλλοθι της άγνοιας των επιπτώσεων, πρέπει να έρθει στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος από εδώ και στο εξής. Η ανθρώπινη ευφυΐα καλείται να αποδείξει την υπεροχή της σ' αυτή τη μεγάλη πρόκληση. Αυτό είναι απαραίτητο προκειμένου να κερδηθεί ο αγώνας της επιβίωσης σε έναν πλανήτη που αντιδρά στις αφόρητες πιέσεις που έχει δεχθεί. Στο μέλλον κερδισμένοι θα είναι όσοι αντιληφθούν αυτή τη νέα όσο και «άβολη» πραγματικότητα.

Το άρθρο δημοσιεύθηκε στη μηνιαία έκδοση «ΒΗΜΑ ΙΔΕΩΝ» της Εφημερίδας «ΤΟ ΒΗΜΑ», τεύχος Σεπτεμβρίου 2007, σ. 26-27.